

Б.Л.Таирова

Философия ғылымдарының кандидаты, доцент

NarxozUniversity

Алматы, Қазақстан

b.t.l@list.ru

ҚҰНДЫЛЫҚТАР МӘСЕЛЕСІН ЗЕРТТЕУДІҢ ФИЛОСОФИЯЛЫҚ МӘНІ

***Аңдатпа.** Мақалада құндылықтар мәселесін зерттеудің философиялық ерекшеліктері қарастырылады. Құндылықтардың мәніне, мазмұнына, көріну формаларына байланысты мәселелерді философиялық талдаудың ұзақ тарихы бар. Ежелден бері адамдар айналасындағы әлемді, ондағы заттарды, оқиғаларды, адамдар арасындағы қарым-қатынасты бағалап, олардың құндылығы туралы ойлады. Уақыт өте келе, қоғам дамыған сайын, осы саладағы проблемалар көбейіп, оларды шешудің маңыздылығы артты. Құндылықтар тақырыбы ежелгі дәуірден бастап қазірге кезеңге дейін өзекті тақырыптардың бірі болып қала бермек. Демокрит, Эпикур, Платон, Аристотель, Дж.Бруно, Т.Гоббс, Д.Дидро, Г.Лейбниц, Ф.Бэкон, И.Кант, Г.Гегель сыңайлы ойшылдар құндылықтарды философиялық және тарихи талдауға назар аударады. Құндылықтар мәселесін зерттеудің негізінде аңыздар, мифтер, әңгімелер, эпостар, яғни фольклор үлгілері жатыр. Халықтың ауызша дәстүрінде мәні мен мазмұны әр түрлі түсіндірілетін жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтарға көбірек көңіл бөлінеді. Эпостарда патриотизм рухы, халық пен ел бостандығына деген адалдық бейнеленген. Ежелгі адамдар тіршілік туралы ойлағанда, аңыздар, әңгімелер немесе эпостар айтқан кезде, олар ғаламның құндылығын, оның шексіздігін, ғалам мен адамзат арасындағы қатынастарды, адам өмірінің маңыздылығын, мазмұнын, мақсатын және батылдық, даналық, мейірімділік, адалдық, патриотизм сияқты құндылықтарды түсіндірді.*

***Кілт сөздер:** Құндылықтар, философия, зерттеу, талдау, ұлттық, аксиология.*

Кіріспе. Жалпыадамзаттық құндылық - олардың аты емес, қоғам мен адамзат үшін ең құнды және әлеуметтік маңызды болып табылатын заттардың, оқиғалардың, қасиеттердің, әрекеттердің және т.б. әлеуметтік құндылығын білдіру үшін қолданылатын философиялық тұжырымдама [1, 646 б.]. Философиялық тұжырымдама бойынша, жалпы адамзат сонымен қатар тірі табиғаттың бөлігі болып табылатын адамның өмірі мен жетілуі үшін, сондай-ақ тарихи, саяси және басқа әлеуметтік субъектілер үшін құндылықтардың маңыздылығын көрсетеді. Сонымен қатар, әмбебаптық әлеуметтік қатынастарға, білім беру және рухани-адамгершілік аспектілерге, әлеуметтік ортаның ең көп таралған аспектілеріне байланысты қасиеттерді көрсетеді. Бір сөзбен айтқанда, жалпы адамзат-адамдарға ортақ, объективті

жағдайлардың өлшемі. Ол ерекшеліктерді, жағдайларды және т.б. көрсететін тұжырымдама ретінде қолданылады.

Жалпыадамзаттық құндылықтар - өте кең және көп қырлы ұғым. Бұл бостандық, бейбітшілік, бақыт сияқты жалпыадамзаттық мағына мен мазмұнды ашатын құндылықтар туралы ғана емес. Мұны тек материалдық және рухани байлық ретінде түсіну мүмкін емес. Алайда, белгілі бір ұлттық, таптық немесе басқа жеке құндылықтар жүйесі жалпы адами құндылықтар жүйесін алмастыра алмайды. Жалпыадамзаттық құндылықтарды және олардың көріну формаларын талдау, шын мәнінде, осы құндылықтардың құрамдас бөліктері бір-бірімен үздіксіз байланыста, қажетті байланыста көрінеді. Құндылық ұғымы әртүрлі салаларда әртүрлі тәсілдермен қолданылады. Философияда құндылықтар

туралы ғылым – аксиология деп аталады. Бұл терминді ғылыми білім саласына өткен ғасырдың екінші жартысында неміс аксиологы Э.Гертман мен француз ғалымы П.Лапи енгізген [2, 195 б.]. Батыста бұл термин гректің "құндылық" және "ғылым", "ілім" ұғымдарына негізделген. Құндылықты аксиологиялық тұрғыдан түсіндіру оның мазмұнын категория, объективті негіз және субъективті аспектілер, көріністің формалары мен ерекшеліктері ретінде зерттеуге мүмкіндік береді.

Құн категориясы заттың немесе заттардың экономикалық құндылығын білдіретін ұғымнан ерекшеленеді. Құндылықтар - адам үшін қандай да бір маңызы бар формалардың, заттардың, оқиғалардың, процестердің, жағдайлардың, қасиеттердің, талаптардың және шындық процедураларының құндылығын білдіру үшін қолданылатын категория [3, 11 б.].

Құндылықтар рухани мәдениеттің немесе "руханилықтың" өзегін білдіреді. Құндылық кез-келген құбылыстың, оқиғаның немесе заттың ерекше белгісі немесе қасиеті емес, бірақ оның мәні, өз кезегінде, белгілі бір болмыстың болуы мен болуының қажетті шарты болып табылады. құндылықтар адамның әртүрлі қажеттіліктері мен сезімдерінің болуын көрсетеді, олардың айналасында болып жатқан оқиғалар мен оқиғаларды әртүрлі бағалауға негіз жасайды. Сол себепті құндылықтарды жай оң немесе теріс (шамалы, маңызды емес, байқалмайтын шама), абсолютті және салыстырмалы, объективті және субъективті құндылықтарға бөлуге болады. Мазмұнына қарай оны логикалық, этикалық, эстетикалық және пәндік құндылықтарға бөлуге болады. Сондай-ақ, құндылықтарды ақиқатты, жақсылық пен сұлулықты дәріптейтін құндылықтарға бөлуге болады.

Зерттеу шарттары мен әдістері. Құндылықтар тақырыбын зерттеу арқылы философтардың ұлттық ерекшеліктер мен ұлттық құндылықтарды қоса алғанда, халқымыздың рухани мұрасының қазынасына елеулі үлес қосқан ұлттық бірегейлікті түсіну

туралы көзқарастары ерекше маңызға ие. Бұл философтардың еңбектерінде өзін-өзі тану мен ұлттық бірегейлік арасында ешқандай айырмашылық жасалмаса да, бұл мәселе әлемді тану, жеке тұлға мен қоғам мүшелерінің руханиятын қалыптастыру мәселелерімен бірге жүреді. Ғалымдар сонымен қатар ақыл мен моральдың ортақтығын атап көрсетеді және әр адам мен ұлттың руханилығын қалыптастыру арқылы ұлттық сипат пен ұлттық құндылықтарды қалыптастыруды қарастырады. Құндылықтар мәселесін философиялық зерттеуде жалпы философиялық әдістерге жүгіне отырып, атап айтар болсақ, дедукция, индукция, анализ, синтез, герменевтика әдістері қолданылды.

Зерттеу нәтижелері. Құндылықтар қоғамның әлеуметтік-экономикалық, мәдени-рухани дамуының жемісі болып табылады. Сондықтан құндылықтар сол кезде өмір сүрген адамдардың уақыт рухын, мүмкіндіктерін, армандары мен ұмтылыстарын білдіреді. Уақыт өте келе құндылықтардың мазмұны мен мағынасы өзгереді. Құндылықтар адамның арманы ретінде көрінеді - тілектер, ниеттер-үміттер, бір сөзбен айтқанда, идеалдар. Дәл сол себепті, ұлы неміс философтары В.Винделюбанд, Г.Риккерт атап өткендей, құндылықтар ешқашан объектіге де, тақырыпқа да тәуелді емес, олар тәуелсіз әлем жасайды. Бұл ғалам кеңістік пен уақыт заңдарынан асып түседі. Адамзаттың ұлы рухани қазынасы болып табылатын құндылықтар ешқашан өзгермейді, бірақ М.Шелер мен Н.Гартман айтқандай, адамдардың құндылықтар туралы идеялары өзгереді [4, 31 б.]. Бүкіл әлем құндылықтарға толы және өмірге жаңа мағына береді. Қазіргі зертеушілердің пікірінше, құндылықтардың да өз заңдары бар. Бұл заңдар адамның еркімен жойылмайды. Құндылықтар объективті әлемді субъективті қабылдауды білдіретіндіктен, олар адамдардың практикалық қызметіне әсер етеді. Тіпті адамдар өмір салтын өзгертеді. Дәл сол себепті адамдар өмір салтын адамзат жасаған құндылықтар жиынтығына сәйкес өзгертеді.

Шығыс ойшылдары Әбу Райхан Беруни, Әбу Әли ибн Сина, Әл-Фараби, М.Қашқари, Ж.Баласағұн құндылықтар туралы ойлағанда, ең алдымен адамның рухани-адамгершілік қасиеттерін, адамның рухани жетілуіне көмектесетін ұлы қазынаны түсінді [5, 214 б.]. Мұсылман шығысындағы елдерде кең таралған діни-философиялық ілім-сопылықтың көріністері адамның құндылығын оның ақыл-ой және рухани жетілуімен анықтау керек екенін бірнеше рет растады. Шығыстық сопылықтың негізгі өкілі Қ.А.Ясауи оған жарқын мысал бола алады. Сопылық философиясының ұлы өкілдері адамның рухани құндылықтарына, тазалығына, қарапайымдылығына, шыдамдылығына, қанағаттануына, төзімділігіне, немқұрайлылығына, қарапайымдылығына негізделген. Құндылықтардың ішіндегі ең үлкені және ең жақсысы-адам [6, 77 б.]. Сол себепті адамның санасы мен іс-әрекетіне тәуелді емес және одан тыс жерде ешқандай құндылық болуы мүмкін емес. Сондықтан мәні мен мазмұны бойынша құндылықтарды адамның интеллектін, адамгершілігін, еңбекке адал және адал көзқарасын, жақсы талғамы мен физикалық жетілуін дәріптейтін түрлерге бөлу керек.

Құндылықтарды қоғамдағы, ұлттағы, әлеуметтік сипаттағы орнына қарай ұлттық және жалпыадамзаттық, таптық немесе діни, сондай-ақ адамдардың жас және кәсіби сипаттамаларына бөлуге болады.

Адамның қадір-қасиеті, ар-намысы, ұлттық мақтанышы ұлттық құндылықтармен тікелей байланысты. Ұлттық құндылықтар - әр ұлттың ерекше сипаттамаларын, қасиеттерін, белгілері мен белгілерін білдіретін, сол ұлттың әлеуметтік прогресс процесінде қалыптасқан ұлттық мәдени мұраның үлесі мен үлесін білдіретін философиялық ұғым. Мәдениетте, әдебиетте, өнерде, тілде, дінде, ұлт жадында, өмір салтында, еңбек пен ойлауда, дәстүрлерде, кескіндеме стильдерінде, мерекелерде және ойын-сауықта бірдей ұлттық сәйкестік, сәйкестік z-де көрінеді. Ұлттық

құндылықтар ұлттық рухани мәдениеттің көрінісі болып табылады және әр халықтың адамзат игілігіне қосқан лайықты үлесінің нәтижесі болып табылады.

Зерттеу нәтижелерін талқылау Ұлттық құндылықтардың негізі-дәстүрлер, әдет-ғұрыптар, суреттер мен рәсімдер, мерекелер мен ұлттық өнер және т.б. Ұлттық құндылықтар адамзаттың, адами қасиеттердің, сипаттамалардың осы ұлтқа жататын әрбір адам жасаған ұлттық мәдени мұра қазынасына қосқан үлесінің үлкен көрсеткіші болып табылады. Ұлттық құндылықтар, сөзсіз, ұлттың дамуымен немесе дағдарысымен тікелей байланысты. Басқаша айтқанда, ұлттық құндылықтар ұлттың өткені мен бүгінімен байланысты. Сондықтан "ұлттық құндылықтар ұлттың дамуымен бірге дамиды және дағдарысқа тап болған кезде құнсызданады. Ұлт өзінің құндылықтарын жасайтын, олардың жаңа жақтарын тегістейтін, прогресс процесінде, өзгерістер процесінде жетілдіретін мағынада өзінің құндылықтарының нақты иесі болып табылады. Ұлттық құндылықтарды қалпына келтіру қазіргі өркениеттің қажеттіліктеріне сәйкес оларға жаңа мағына беруді білдіреді.

Құндылық кез-келген құбылыстың, оқиғаның немесе заттың ерекше белгісі немесе қасиеті емес, бірақ оның мәні, өз кезегінде, белгілі бір болмыстың болуы мен болуының қажетті шарты болып табылады. Құндылықтарды ұлттық және жалпыадамзаттық, таптық немесе діни, сондай-ақ қоғамның, ұлттың, әлеуметтік сипаттағы өміріндегі орнына байланысты адамдардың жас және кәсіби ерекшеліктеріне тән құндылықтарға бөлуге болады. Құндылықтардың әртүрлі формалары бар: материалдық-рухани, жалпыадамзаттық, аймақтық, жалпыадамзаттық; қоғам өміріндегі экономикалық, әлеуметтік, саяси, мәдени құндылықтар; моральдық, діни, құқықтық, ғылыми, қоғамдық сана формаларына сәйкес; әлеуметтік өмір салты, ұлттық, таптық, партиялық және т. б.

Ұлттық құндылықтар-бұл әр ұлттың ерекше сипаттамаларын, қасиеттерін, белгілері мен белгілерін білдіретін, оның осы ұлттың әлеуметтік прогресс процесінде қалыптасқан ұлттық мәдени мұра қазынасына қосқан үлесі мен үлесін білдіретін философиялық ұғым. Әмбебап құндылықтар барлық ұлттардың өкілдеріне ортақ құндылықтарды білдіреді.

Құндылықтар адамзат тарихында біртіндеп қалыптасады. Олардың саны мен сапасының артуы адам дамуының прогресінің көрсеткіші болып табылады. Қоғам дамыған сайын әлемнің барлық халықтарына тиесілі құндылықтар, яғни жалпыадамзаттық құндылықтар артады және бұл өзгерістер адамзаттың дамуында қандай жаңа биіктерге жететіндігінің белгісі болады (мысалы, бостандық, бейбітшілік, әлеуметтік теңдік, әлеуметтік шындық, ағартушылық, руханият, сұлулық, жақсылық, адамгершілік, адамгершілік, демократия, құқықтық қоғам, құқықтық мемлекет, әйелдер мен мужчин теңдігі және т.б.).

Ұлттық құндылықтар-ұлт үшін маңызды және маңызды аспектілер мен қасиеттер. Өзінің ұлттық құндылығы жоқ ұлт жоқ. Ұлт-ұлттық құндылықтардың иесі, ұлттың құлдырауы-ұлттық құндылықтардың құлдырауы. Ұлттық құндылықтар халықтың тарихымен, өмірімен, болашағымен, ұрпақтарымен, әлеуметтік қабаттарымен, ұлттық санасымен, тілімен, руханиятымен және мәдениетімен ажырамас байланыста көрінеді.

Құндылықтарды түсіну және оларға деген көзқарас, ұлтқа, елге, халыққа және олардың тұрғындарына қатысты құндылықтарды жалпылау, оларды сақтау, олардың маңыздылығын негіздеу, елдің ұлттық құндылықтарын құрамдас бөлікке айналдыру олардың санасы адамдардың өзіне деген сенімділігі мен құрметін нығайтады, Отанның болашағына үлкен үмітпен қарауға мәжбүр етеді. Әрбір ұлт өзінің ұлттық құндылығын құрметтеп, оны көздің қарашығындай қорғаған сайын, бұл ұлттың әлемдік қоғамдастықтағы

орны, беделі, назары мен құрметі соғұрлым жоғары болады.

Ұлт пен ұлтты түсіндіруде әдістемелік бірлікті сақтай отырып, тәсілдердің алуан түрлілігі байқалады. Бірлік әлеуметтік-экономикалық дамудың ұлттық (кең этникалық) процестерінің шарттылығын жалпы түсінуде көрінді. Бірақ ұлттың мәнін, ұлттық және әлеуметтік қатынастарды түсіндіруде түбегейлі айырмашылықтар пайда болды.

Құндылықтарды зерттеудің аксиологиялық және әлеуметтік-философиялық тәсілдері салыстыру, құндылықтар сананың идеалды формаларының бірі ретінде талдау маңызды. Жалпы философияда құндылықтар мәселесі әлеуметтік-философиялық зерттеу пәні ретінде әлеуметтік құндылықтар жұмыстың мақсаты мен міндеттері тұрғысынан қарастырылады, олардың функциялары талданады және типологияланады. Атап айтқанда, олардың типтері, оларды дәстүрлі қоғамдарда интеграциялау тетіктері, модернистік қоғамда осы қауымдастықтардың интеграциясының құндылық механизмінің қалыптасуы, оның әлеуметтік субъектіні ұйымдастыру тәсілі ретінде дискурстың қалыптасуындағы рөлі сипатталған және рационалды дискурсқа сүйене отырып дамитын әлеуметтік-этникалық қауымдастықтың бір түрі ретінде ұлтты талдау мүмкіндіктері талданады.

Қорытынды. Жұмыс ұлттық құндылықтар жүйесінің құрылымын қысқаша талдаумен және ұлттық құндылықты әлеуметтік-философиялық зерттеу нысаны ретінде анықтаумен аяқталады.

Ұлттық құндылықтардың негізгі қызметі ұлттық сананың барлық деңгейлерінде идеалды пәндерін қалыптастыру деп танылады. Сана формасы өзгергіштігімен ерекшеленеді және уақытша векторлардың қосындысы ретінде қарастырылуы керек: әлеуметтік-этникалық қауымдастықтың өткен дамуы, қазіргі әлеуметтік-саяси (және кеңірек - әлеуметтік) ұйым және әлеуметтік тұтастықты ұйымдастырушы дискурсивті қарым-

катынаста қалыптасатын болашақ. Ұлттық құндылықтардың құрылымы үш компоненттен тұрады. Біріншісі-этникалық, онда екі күрделі құрылымдық элементті ажыратуға болады: этникалық және нақты тарихи. Екіншісі-элеуметтік-ұйымдастырушылық, оның ішінде екі элемент бар: мазмұнды, жеке топтық және ресми-эмбебап, саяси. Үшіншісі-екі жақты рөл атқаратын ұлт идеясы, атап айтқанда: саяси кеңістіктегі элеуметтік субъектілер мен оператордың өзін-өзі анықтау құралдары.

Біріншісі – субъектісіз құндылықтар мүмкін емес. Ұлттық құндылықтар элеуметтік құндылықтардың бір түрі болғандықтан, біріншіден, соңғысының барлық сипаттамалары ұлттық құндылықтарға таралуы керек, екіншіден, бұл құндылықтарды элеуметтік құндылықтардың бір түрі ретінде нақтылау олардың субъектісінің, яғни ұлттың ерекшелігін анықтау арқылы жүруі керек.

Екіншісі - біз таңдаған әдіснамалық тәсілде ұлт элеуметтік-этникалық қауымдастықтың нақты тарихи түрі ретінде анықталады. Тиісінше, элеуметтік-этникалық қауымдастықтың барлық қасиеттері ұлтқа таралады, оның элеуметтік-этникалық қауымдастықтардың басқа түрлерінен айырмашылығы бағытында нақтылауды талап етеді. Бұл жағдайда элеуметтік-этникалық қауымдастықтарды олардың физикалық аспектісінде де, элеуметтік қызметтің өзі тудыратын элеуметтік аспектісінде де кеңістік пен уақыттың нақты жағдайларында локализацияланған жиынтық элеуметтік қызметтің сенімділігін, тұтастығын, уақытша тұрақтылығын қамтамасыз ететін форма ретінде қарастыру жалпы болып табылады. Тиісінше, элеуметтік-этникалық қауымдастықтардың түрлерін бөлу элеуметтік қызмет түрлерінің маңызды ерекшеліктерімен байланысты болуы керек, атап айтқанда: адамның элеуметтік тұтастықпен байланысы, осы тұтастықты ауыспалы ұрпақтар қатарына беру ерекшеліктері, коммуникативті жүйелердің ерекшелігі, қолма-қол хронотоп, даралықты түсіну және элеуметтік тұтастық шеңберінде тізімделген нәрсені негіздеу тәсілі,

оның мәдени-типтік өзіндік ерекшелігін сақтайды.

Ұлт элеуметтік-этникалық қауымдастықтардың басқа түрлерінен келесідей ерекшеленеді. Басқа элеуметтік-этникалық қауымдастықтардан айырмашылығы, ұлт жеке тұлғалардың жоғары ұтқырлығымен, олардың кез-келген элеуметтік позицияларда бекітілмеуімен сипатталатын элеуметтілік түрін қалыптастырады (дәлірек айтқанда, оларды функционалдылықтың өзі өзгермелі болатын тонмен кез-келген функционалды түрде бекіту мүмкіндігі). Позициялардың өзін қайтымды деп санауға болады, бұл оларды иеленетін адамдар арасындағы байланысты парадоксализациялайды, оны таутологиялық және үздіксіз етеді. Нәтижесінде жеке тұлғаны дараландырудың (дараландырудың) жаңа түрі қалыптасады, ол тарихи түрде "тұлға" ұғымында көрініс тапты. Бейнелеп айтқанда, даралықтың бұл түрі өзі үшін проблемалы. Жеке адам кез-келген нақты элеуметтік позицияға бекітілмегендіктен, соңғысы бір-бірімен функционалды байланыс арқылы анықталады, содан кейін жеке адам өз функцияларының барлық алуан түрін өзі ұйымдастыруы керек. Өзін-өзі ұйымдастырудың арқасында ол өзінің позициясын басқалардан ажырату арқылы ғана жетістікке жетеді, негізінен оның позициясымен бірдей және оған тең, бұл адамның басқа даралыққа қарсы тұру арқылы қарым-қатынаста өзін бекіту қажеттілігін білдіреді. Бірақ қарым-қатынасты талдау деңгейінде де оның мұндай тұжырым жасау мүмкіндігі жеткіліксіз екендігі анықталды, оған ортақ нәрсе қажет қарама-қарсы элеуметтік позициялар. Бұл жеке тұлғаның өзін коммуникация актілерінде бекітілген қайталанбас бірегейлікті және коммуниканттардың позицияларын салыстыруға болатын және олардың бір-біріне ұқсайтын эмбебаптығын қамтитын екі бөліктен тұратын даралықтың түрі ретінде талдауға болатындығына байланысты. Нәтижесінде қоғамның типі қалыптасады, оның элеуметтік-мәдени матрицасы эмбебап

тұжырымдама ретінде анықталуы мүмкін, яғни жеке адамдардың өзара әрекеттесуі ақыл - ой деңгейінде ұтымды дискурспен, ал практикалық деңгейде ұйымдастырушылық, институционалдық негіздерді ресімдеумен қамтамасыз етіледі.

Әлеуметтік-мәдени кодтаудың бұл түрі коммуникациясында әмбебап идеология ретінде әрекет етеді. Басқаша айтқанда, бәсекелестік түрінде жеке тұлғалардың өздері шығармайтын, бірақ олар өздерін сәйкестендіретін және өздерінің жеке басын негіздеу процесінде өздері үшін танитын идеялар. Осы дискурста белгілі бір идеяларды растай отырып, адамдар өздерінің шындықтарын емес, олардың субъективтілігін растайды.

Құндылықтар арқылы ретке келтіру, нормалау мәселесі әлеуметтік позициялардың релятивизмі, шын мәнінде, әлеуметтік кеңістіктің релятивизмі екендігіне байланысты туындайды. Қорытындылай келе, құндылық - формалардың, көріністердің, заттардың, оқиғалардың, процестердің, қатынастардың, әртүрлі қасиеттердің, сипаттамалардың, моральдық және жалпы құндылық санатының аксиологиясы болып табылады. Айта кету керек, құндылықтар қоғамның дамуына ықпал етеді, адамдар өмірінің әр түрлі кезеңдерінің маңызы әртүрлі, тарихи қажеттілікке сәйкес кейде бұл құндылық әлеуметтік дамудың алдыңғы қатарына шығады.

Әдебиеттер тізімі

1. Фролова, И.Т. Философский словарь [Текст] / И.Т.Фролова. – Республика, 2001. – 719 с.
2. Горнштейн, Т.Н. Проблема ценности в философии [Текст] / Т.Н. Горнштейн, М.А. Кисселя, В.П. Тугаринова. – М.: Наука, 1966. - 262 с.
3. Каган, М.С. Философская теория ценности. [Текст] / М.С. Каган. - Санкт-Петербург, ТОО ТК "Петрополис", - с. 205
4. Шохин, В.К. Философия ценностей и ранняя аксиологическая мысль [Текст]: Монография. / В.К. Шохин. - М.: Изд-во РУДН, 2006. - 457 с.
5. Жарықбаев, Қ. Қазақтың тәлімдік ой-пікір антологиясы [Текст] / Қ.Жарықбаев, С. Қалиев. - Алматы: Рауан, 1998. - Т. 2. - 415 б.
6. Барышков, В.П. Аксиология личностного бытия. [Текст] / В.П. Барышков. –М.:Логос, 2005. – 192 с.

Материал 5.02.23 редакцияға түсті.

Б. А. Таирова - *Narxoz University, Алматы, Казахстан*

ФИЛОСОФСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОБЛЕМЫ ЦЕННОСТЕЙ

Аннотация. В статье рассматриваются философские особенности изучения проблемы ценностей. Философский анализ проблем, связанных с сущностью, содержанием, формами проявления ценностей, имеет долгую историю. С незапамятных времен люди ценили окружающий их мир, вещи, события, отношения между людьми и размышляли об их ценности. Со временем, по мере развития общества, проблемы в этой области увеличивались, а важность их решения возрастала. Тема ценностей остается одной из актуальных с древнейших времен до наших дней. Демокрит, Эпикур, Платон, Аристотель, Дж.Бруно, Т. Гоббс, Д. Дидро, Г. Лейбниц, Ф. Бэкон, И. Кант, Г. Гегель мыслители сфокусированы на философско-историческом анализе ценностей. В основе изучения проблемы ценностей лежат легенды, мифы, рассказы, былины, то есть образцы фольклора. В устной традиции народа больше внимания уделяется общечеловеческим и национальным ценностям, значение и содержание которых трактуются по-разному. В былинах воплощен дух патриотизма,

преданность свободе народа и страны. Когда древние думали о существовании, рассказывали легенды, рассказы или былины, они объясняли ценность Вселенной, ее бесконечность, отношения между вселенной и человечеством, важность, содержание, цель человеческой жизни и такие ценности, как мужество, мудрость, доброта, верность, патриотизм.

Ключевые слова: ценности, философия, исследование, анализ, Национальный, аксиология.

B. L. Tairova - *Narxoz University, Almaty, Kazakhstan*

PHILOSOPHICAL MEANING OF STUDYING THE PROBLEM OF VALUES

Abstract. The article discusses the philosophical features of studying the problem of values. There is a long history of philosophical analysis of problems related to the essence, content, forms of manifestation of values. Since ancient times, people have appreciated the world around them, the objects, events in it, the relationship between people and thought about their value. Over time, as society developed, the problems in this area increased and the importance of solving them increased. The theme of values remains one of the most relevant from ancient times to the present period. Democritus, Epicurus, Plato, Aristotle, J. Thinkers like Bruno, T. Hobbes, D. Didro, G. Leibniz, F. Bacon, I. Kant, G. Hegel pay attention to the philosophical and historical analysis of values. At the heart of the study of the problem of values are legends, myths, stories, epics, that is, models of folklore. In the oral tradition of the people, more attention is paid to Universal and national values, the essence and content of which are interpreted in different ways. The epics depict the spirit of patriotism, loyalty to the freedom of the people and the country. When ancient people thought about life, told Legends, stories or epics, they explained the value of the universe, its Infinity, The relationship between the universe and humanity, the importance, content, purpose of human life and values such as courage, wisdom, kindness, honesty, patriotism.

Keywords: values, philosophy, research, analysis, national, Axiology

References

1. Frolova, I.T. *Filosofskij slovar'* [Philosophical Dictionary] [Text] / I.T.Frolova. – Republic, 2001. – 719 p. [in Russian]
2. Gorenstein, T.N. *Problema cennosti v filosofii* [The problem of value in philosophy] [Text] / T.N. Gorstein, M.A. Kiselya, V.P. Tugarinova. – M.: Nauka, 1966. - 262 p. [in Russian]
3. Kagan, M.S. *Filosofskaja teorija cennosti* [The value of philosophical theory] [Text] / M.S. Kagan. - St. Petersburg, LLP TC "Petropolis", - p. 205 [in Russian]
4. Shokhin, V.K. *Filosofija cennostej i rannaja aksiologicheskaja mysl'* [Philosophy of values and early axiological thought] [Text]: Monograph. / V.K. Shokhin. - M.: Publishing House of RUDN, 2006. - 457 p. [in Russian]
5. Zharykbayev, K. *Kazaktyn talimdik oi-pikir anthologies* [Anthology of Kazakh educational thought] [Text] / K.Zharykbayev, S. Kaliev.- Almaty: Rauan, 1998. - vol. 2. - 415 p. [in Kazakh]
6. Baryshkov, V.P. *Aksiologija lichnostnogo bytija* [Axiology of personal existence] [Text] / V.P. Baryshkov. – M.: Logos, 2005. – 192 p. [in Russian]

Мақалаға сілтеме:

Таирова, Б.Л. Құндылықтар мәселесін зерттеудің философиялық мәні [Мәтін] / Б.Л. Таирова // Dulary University Хабаршысы. – 2024. - №2. – Б. 153-159 <https://doi.org/10.55956/NPVM7909>